

GUSTAW MORCINEK A VOJTĚCH MARTÍNEK

LIBOR MARTINEK

GUSTAW MORCINEK AND VOJTĚCH MARTÍNEK

ABSTRACT *The author of the expert article, who is a long-time researcher of literature on the Czech-Polish borderland, deals with the comparison of two writers from the wider Ostrava region – Gustaw Morcinek, who was born in Karviná and became a writer writing in Polish, and the Czech writer Vojtěch Martínek, a native of Brušperk near Frýdek-Místek. The comparison is based on biographical and substantive (fictional) or thematic aspects. In part, the author follows up on the impulses given by an older, typologically tuned comparative study of the studies of the Brno Polish researcher Krystyna Kardyni-Pelikánová, which was printed in the newspaper for the Polish national minority in the wider Ostrava region – Głos Ludu in 1975. We also note Polish sources that deal with the writer Gustaw Morcinek in the context of regional Silesian literature, but also Polish national literature, such as Witold Nawrocký's 1972 monograph about the writer, who was connected for a long time with his stay in the Silesian town of Skočov. Since the situation in the literary context of the Czech-Polish borders and in the area of wider Ostrava has changed relatively significantly since 1975, in addition to supplementing information and their sources, it was necessary to approach the current qualitative aspects of the reception of the works of both mentioned writers.*

Key words *Literature, Czech-Polish borderland, literary comparative studies, Gustaw Morcinek, Vojtěch Martínek, biographical studies, thematics*

CONTACT *Slezská univerzita v Opavě, libor.martinek@fpf.slu.cz*

Osudy polského spisovatele Gustawa Morcinka, rodáka z Karviné, narozeného jako Augustyn Morcinek (25. srpna 1891; ortografie záznamu je zcela přesně: Augustín), jenž se po první světové válce trvale usadil v Polsku (Skoczów, č. Skočov), jsou polskému čtenáři již dobře známy. Šlo o osobu s dramatickým osudem. Morcinkovy neochvějně životní a ideové postoje vedly také k tomu, že byl internován v koncentračních táborech. Zemřel 20. prosince 1963 během pobytu v nemocnici v Krakově.

Tento polsky píšící prozaik, publicista, neúnavný propagátor života a kultury v regionech Těšínského a Horního Slezska často bývá označován za spisovatele, který uvedl typicky slezskou problematiku, jak sociální, tak kulturní, do polské literatury prostřednictvím charakteristické literární tematiky.

Než se Gustaw Morcinek odvážil otisknout své rané povídky a novely v prvních knižních souborech, zveřejňoval je spolu s pedagogicky zaměřenými příspěvky v lokálním těšínském a katovickém tisku. V „Hlase těšínského lidu“ (Głosu Ludu Cieszyńskiego) otiskoval na pokračování úryvky chystaného románu „Na obranu prahu“ (*W obronie progę*), který se po nějaké době stal počátkem románu „Proražená chodba“ (*Wyrąbany chodnik*). Za novelu „Sníh v slunci“ (*Śnieg w słońcu*; Morcinek 1925: 3) byl oceněn v soutěži katovického periodika Polonia; novela byla inspirována Morcinkovou aktivní účastí v polsko-bolševické válce, ale později se k tomuto tématu již nevracel. Dále publikoval v poznaňské „Duze“ (Tęcza) a „Ilustrovaném týdeníku“ (Tygodnik Ilustrowany) nebo v časopisech pro děti jako „Plamínek“ (Płomyk) a „Orlíci“ (Orlęta).

Své rané beletristické práce Morcinek korespondenčně konzultoval s Władysławem Orkanem, jemuž v roce 1928 poslal novely „Srdce za hrází“ (*Serce za tamą*), „Křivda“ (*Krzywdą*) a úryvek z románu „Byli dva bratři“ (*Byli dwaj bracia*). Kontaktoval také Zofii Kossak-Szczuckou, která žila v Górkach Wielkich a Marii Czeskou-Mączyńskou, jež v té době žila v městečku Żory a patřila mezi populární spisovatelky pro děti. Obě mu doporučovaly, aby zůstal u hornické tematiky, kterou znal nejlépe a z vlastní zkušenosti. Nicméně pojetím tematiky chtěl vzbudit přesvědčení, že v jeho rodném kraji měli v levicových stranách a zejména v komunistické straně, jak během svého dospívání za Rakouska-Uherska, tak později po první světové válce, hlavní vliv Češi. Byl to tudíž polský patriotismus či nacionalismus, jenž mu znemožňoval, aby jeho pojetí dějin bylo levicově proletářské, což se pak promítlo i do charakteru literárních postav. Jak se v roce 1930 ve svých vzpomínkách vyjádřil Alojzy Bonczek, což neuniklo Morcinkovi v recenzi jeho „Vzpomínek“ (*Pamiętnik*), vydaných ve Stonavě v roce 1930, zahrnujících léta 1865–1920. Na stránkách Zaranja Śląskiego (1930, seš. 3, s. 155) napsal: „Z pomiędzy jego rządków (sic!) można się dowiedzieć, jak walka ekonomiczna śląskiego górnika łączyła się organicznie z jego walką narodową i z walką o wpływy w samej organizacji partyjnej, zagrożonej ze stanowiska narodowego przez hegemonię czeską.“ („Mezi jeho řádky se dočtete, jak se ekonomický boj slezského horníka organicky propojil s jeho národním bojem a bojem o vliv ve stranické organizaci samotné, ohrožené z národního hlediska českou hegemonií.“ Morcinek 1930: 155; podtrhl L. M.) Nejen, že je to v rozporu s pravdou, ale i se vzpomínkami tehdejších širitelů socialistických myšlenek z Čech, jako byl občasné na Karvinsku agitující Petr Cingr, jenž se po svém příchodu na Ostravsko stal významným reorganizátorem zdejšího zaostalého dělnického hnutí, či jeho druhové. (Jiřík – Knob 2015; Knob 2017: 57–77.) Ostatně sociální „solidarista“ Morcinek si ze všech socialistických agitátorů ve svých beletristických dílech (např. v „Černé Julce“) dělal vlastně legraci, jeho oblíbenými národoveckými, nikoli proletářskými, tribuny byli spíše kněží, jak

je patrné z prvního vydání „Proražené chodby“. (Bereta 2015: 48–52.) Kupodivu také Morcinkův monografista, marxista a polonista Witold Nawrocki se nechal unést, když psal, že si začínající autor odnesl „gorzkie przeświadczenie, że na los polskiego robotnika na Śląsku Cieszyńskim składa się nie tylko wyzysk, ale i ucisk narodowościowy organizowany przez szowinistyczny żywioł czeski (sic!), który przy całkowitej nieobecności polskiego elementu inteligenckiego, swobodnie stosował brutalne środki czechizacyjne, prześcigając niejednokrotnie aktywność germanizacyjną wyższych urzędników kopalń i baronów węglowych“ („trpké přesvědčení, že osud polského dělníka v Těšínském Slezsku nespočívá pouze ve vykořisťování, ale také v národnostním útlaku organizovaném českým šovinistickým živlem (sic!), který při celkové nepřítomnosti polského intelektuálního živlu svobodně využíval brutálních čechizačních opatření, mnohdy předčících germanizační činnost vyšších úředníků dolů a uhlobaronů“; Nawrocki 1972: 55).

Tato tvrzení si hledají oporu v pohledu polských dějepisců (Chlebowczyk 1966, Gašior 2020, Kozeński atd.). Materiály charakterizující postavení polské menšiny jsou poměrně bohaté, cíleným výběrem a patričným výkladem je z nich možné vyvodit téměř co libo. K nějaké „čechizaci“, byť tento termín nepovažujeme za korektní, když šlo o otázky identity a s tím spojené identifikace s určitým (většinovým) národem a posléze státem prostřednictvím cílené agitace apod., nepochybně docházelo (např. Gašior 2020); stejně jako v jiných obdobích k „polonizaci“.¹ Marie Gawrecká uvádí: „To, že docházelo k asimilaci obyvatelstva na Těšínsku ‚ve prospěch Čechů‘, je nesporný fakt.“ (Gawrecká 2004: 91.) Jak uvádí citovaná opavská historička, příslušníci polské menšiny se domnívali, že rozhraničení sporného teritoria bylo nedemokratické a stanovení hranic z 28. 7. 1920 pro ně nevhodné. Různé projevy souhlasu či nesouhlasu se *status quo* vyplývaly z mezinárodního postavení Československé republiky v meziválečném období. „Bylo by zapotřebí delšího časového období, aby změnili tento z jejich hlediska srozumitelný názor a případně dospěli k poznatku, že nová republika se stala jejich skutečnou vlastní. K tomu nebylo dostatek času. Pro formování jejich postojů měla rozhodující význam polská zahraniční politika a propaganda akcentující údajně velmocenské postavení Polska a zpochybňující oprávněnost československého státu v meziválečné Evropě let třicátých.“ (Gawrecká 2004: 92.)

Nawrocki u výše uvedeného tvrzení o národnostním útlaku polského dělníka na Těšínském Slezsku prostřednictvím šovinistických Čechů své dojmy nezakončuje, ale pokračuje dál a již na literární rovině. Neobyčejně silné napětí v regionu pak demonstrují osudy dvou spisovatelů: „Gustawa Morcinka, upartego rzecznika polskości Śląska i jego rodaka z niedalekiego Frýdku-Místku (sic!), Vojtěcha Martíńka, gloryfikatora czeskiej misji narodowościowej na Śląsku Cieszyńskim.“ („Gustawa Morcinka, tvrdohlavého mluvčího polskosti Slezska a jeho krajana Vojtěcha Martíńka z nedalekého Frýdku-Místku² (sic!), oslavovatele české národní mise v Těšínském Slezsku.“ (Nawrocki 1972: 55) Nejenže se Nawrocki mylí, co do rodiště Martíńka,

1 Situace po první i po druhé světové válce byla na Těšínsku podobná – jako vždy po historických kataklyzmatech: „Letáky, tisková kampaň a jiné akce za získání Těšínska nechtů Čechů k Polákům posilovaly a živily hlasy šovinistů volající po represivních opatřeních vůči polské menšině. Na druhou stranu je ale nutné říci, že stejně kontraproduktivní byla různá memoranda nebo letákové akce, za kterými stály zejména Slezská národní rada nebo Slezská matice osvěty lidové. Ti, kteří se tehdy vzájemně označovali za šovinisty, svými akcemi vytvářeli bludný kruh, ze kterého se dalo vystoupit jen obtížně.“ (Friedl 2014: 14)

2 Město Frýdek-Místek vzniklo až 1. ledna 1943 spojením slezského města Frýdku, moravského Místku a tří dalších obcí, <https://cs.wikipedia.org/wiki/Fr%C3%BDdek-M%C3%ADstek> [cit.: 24. 4. 2022.]

kterým byl Brušperk, jenž je již geograficky i kulturně od Karviné vzdálen³ (záleží na utváření historických, nejen administrativních regionů) a tvoří moravský klín ve strategické oblasti mezi dvěma hraničními řekami Odrou a Ostravicí (říká se mu historicky Lažsko, a ne Slezsko), co do průmyslu, v Brušperku převažovalo tkalcovství (nikoli hornictví či jiný těžký průmysl), ale navíc v biografické poznámce o autorovi *Romance o Ondrášovi* (Ostrava, 1936) tvrdí: „Ukształtowany w warunkach życia czeskiego realizmu wiejskiego i pod ciśnieniem doktryny regionalistycznej czeskiej, wielki talent Martinka rozmienił się na drobne.“ („Martínkův velký talent vytvořený v životních podmínkách českého venkovského realismu a pod tlakem české regionalistické doktríny se rozměnil na drobné.“ (Nawrocki 1972: 55) Meziválečný regionalismus v Československu byl složitějším jevem, než jak předpokládal Nawrocki patrně v souvislosti s „nešťastným“ slezským regionalismem, jak ho viděl on nebo Hierowski a někteří další polští literární historikové a kritikové, k čemuž se ještě dostaneme.

Jak je zřejmé z obou Martínekových románových trilogií *Černá země* (o životě na Ostravsku od 90. let 19. stol. do konce první světové války) a *Kamenný řád* (končí 40. lety 20. století) a ohlasů na ně, autor je psal umělecky vyrovnaně, a přestože zemřel v roce 1960, jeho díla jsou dodnes živá, jelikož se stále vydávají, na rozdíl od Morcinkových. Nevytvořila se kupodivu (?) ani „martínkologická“ badatelská škola na Pedagogické či Filozofické fakultě Ostravské univerzity, byť nejlepším znalcem díla *Monologů Jury Třanovského* (Ostrava, 1946) je monografista (monografie *Vojtěch Martínek*; Ostrava, 1982), literární vědec prof. Jiří Svoboda (*1931), jenž působil jako bohémista na obou fakultách (pedagogická vznikla dříve).⁴ A to jistě nikoli proto, že by byl Martínek v české literatuře méně významným autorem než Morcinek v polské.

Martínek psal pod vlivem naturalismu a kritického realismu, avšak jeho tvorba formuje pomyslný přelom mezi představiteli tzv. kritického realismu a generací narozenou v prvních letech 20. století, k níž patří i Vladimír Neff a jeho žánrově příbuzná saga o pražských podnikatelských rodinách Bornů a Nedobylů. Martínek situoval svou románovou trilogii do rodného kraje, na (širší) Ostravsko, a soustředil se v ní na rozklad patriarchálních poměrů a úpadek starého cechovního soukenického života v rámci bouřlivého industriálního i politického vývoje čtyřicátých až devadesátých let 19. století.⁵ (Pešta 1998: 34–35)

Patrný byl také rozdíl ve vzdělání obou komparovaných spisovatelů a dosahované umělecké úrovni jejich stěžejních děl. Po absolvování Matičního gymnázia v Ostravě (1900–1908) Martínek vystudoval češtinu a němčinu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze (1908–1913). Poté pobýval rok na univerzitě v Bonnu a od roku 1914 nastoupil jako středoškolský pedagog na

3 Ostravsko-karvinská uhelná pánev (hospodářské označení pro ni je Ostravsko-karvinský revír), tedy česká část hornoslezské uhelné pánve, je na jihu oddělena od Pobeskydské pánve tzv. bludovickým zlomem, https://cs.wikipedia.org/wiki/Ostravsko-karvinsk%C3%A1_uheln%C3%A1_p%C3%A1nev [cit.: 20. 4. 2022.]

4 Kromě toho byla podle Martínekovy trilogie *Kamenný řád* (dokonč. 1956) natočena televizní inscenace (prem. 1976, režie Alois Müller), a tím se Martínek opět dostal (po dvaceti letech od dokončení trilogie) do širšího povědomí. V r. 1983 pak vznikl ještě televizní seriál *Stavy rachotí* podle Martínekovy románové prvotiny z r. 1939 z prostředí rodného města Brušperku. (Pešta 1998: 34.) Něco podobného, jak již víme, se Morcinkovi nepoštěstilo.

5 Vojtěch Martínek byl také polonofil, mj. autorem oddílu o polské literatuře na českém Těšínsku v *Československé vlastivědě* (Martínek 1933: 291–296), podporoval těšínského básníka Adolfa Fierlu, který zase překládal ukázky z *Černé země* do polštiny. Polsko navštívil několikrát a po návštěvě Polska kulturně a historicky příbuzné Litvy publikoval časopisecky cestopisné fejetony z *Litvy a o Litvě* (Moravskoslezský deník, beletristická příloha, 1924). (Pešta 1998: 34.)

Matiční gymnázium v Ostravě, kde působil až do roku 1947 (s výjimkou let 1941–1945, kdy byl na vlastní žádost penzionován). Titul PhDr. získal v roce 1916 prací *Hálek a polský romantismus*. S Ostravskem byl spjat nejen pracovně, ale i literárně. Byl dramaturgem ostravského divadla, jednatelem a předsedou Moravského kola spisovatelů. (Pešta 1998: 34.)

Jestliže Nawrocki tvrdí, že oba spisovatelé, i když pocházeli ze stejného kraje, vytvořili dva odlišné obrazy jeho sociální skutečnosti (Nawrocki 1972: 55), pak je třeba se zamyslet, co bylo toho příčinou, a vzít v úvahu, kdo byl blíží pravdě jak sociálně (o to polskému kritikovi přece šlo), tak esteticky – respektive obě tyto složky nelze chápat odděleně, ale jediň komplexně.

Mezi oběma spisovateli existují podobnosti, na něž upozornila Krystyna Kardyni-Pelikánová, ale také rozdíly, které tuto odlišnost způsobily a o nichž Nawrocki nepíše. V naší práci již zmíněný článek v polském jazyce *Gustaw Morcinek a Vojtěch Martínek (Zarys problematyki porównawczej)* z roku 1975 zkušené brněnské komparatistky polského původu prof. Kardyni-Pelikánové vychází, co se informací o Morcinkovi týče, z monografie Witolda Nawrockého *O pisarstwie Gustawa Morcinka* z roku 1972. Badatelka četla evidentně také stěžejní Martínkova beletristická díla;⁶ v té době ještě nebyla vydána Svobodova martínkovská monografie, snad proto je o něm méně údajů v textu příspěvku otiskném v novinách *Głos Ludu* (zaměřených na polskou národnostní menšinu); čtenářům poskytované údaje mohly být čerpány ze slovníků, článků nebo doslovů ke knihám (není až tak podstatné, že v něm nejsou vesměs uváděny zdroje, když v tomto případě šlo o popularizující stať v novinovém tisku, nikoli o vědecký článek v odborném časopise).

Kardyni-Pelikánová postupuje metodicky cíleně, jelikož vyloučila možnost kontaktologických vztahů, byť by byly u Martíňka možné s ohledem na jeho znalost polské literatury (zejména romantické, o čemž svědčí zaměření jeho doktorské práce), ale sleduje typologické podobnosti u obou tvůrců v jejich dílech. Otázku, jak zobrazovali skutečnost ve svých beletristických pracích, řeší tak, že hlavní výzkumný problém nejprve rozděluje na další body: 1) Na jaké tradice oba spisovatelé navazovali, s jakými aktuálními směry propojovali svou tvorbu. 2) Jakým způsobem problémy formulované národní literaturou spojovali s literaturou svého regionu. 3) Jak se to odrazilo ve struktuře charakterů hrdinů jejich děl a obecně na utváření fikčního světa a jeho vztahu k mimoliterární skutečnosti. Na rozdíl od Nawrockého se brněnská polonistka domnívala, že je při tom možné „pominąć spory polsko-czeskie, rozwiązane w toku zmian, jakim oba kraje uległy po drugiej wojnie światowej, spory, które w twórczości obu znalazły swoje bezpośrednie bądź pośrednie odbicie“ („vynechat polsko-české spory, řešené v průběhu změn, kterými obě země prošly po druhé světové válce, spory, které se v tvorbě obou promítly přímo či nepřímó“) (Kardyni-Pelikánová 1975: 4). Toto pominutí je možné také proto, že: „Nie stanowią one bowiem w żadnym wypadku składnika dzieła, który moglibyśmy objąć mianem ‚trwałej wartości‘.“ („V žádném případě totiž nejsou součástí díla, kterou bychom mohli označit za ‚trvalé hodnoty‘.“) (Kardyni-Pelikánová 1975: 4.)

Oba spisovatelé byli regionálními autory, ale nikoli ve smyslu folklorního separatistického regionalismu. Regionální literatura, kterou tvořili, vznikala v období dynamického rozvoje oblasti, která získávala na ekonomickém a politickém významu. Specifická témata, motivy, prostředí, literární typy apod. bylo třeba představit a zapojit do celonárodní literatury. Touto cestou šli Martínek i Morcinek, ale v jejich dílech dostávala jinou podobu v souladu s osobnostními

6 Srov. další její článek *Reymontowskie echa w twórczości V. Martinka*, který vyšel v 5. čísle měsíčníku *Zwrot* v roce 1978.

predispozicemi, životními zkušenostmi, literární tradicí, ze které vyrůstali a odlišnou sociální a kulturní realitou, jejíž součástí se měla stát jejich literární díla (Kardyni-Pelikánová 1975: 4), která tuto skutečnost tvůrčím estetickým způsobem zobrazovala.

O Morcinkovi již víme, že pocházel z proletářského prostředí Karviné a záhy osiřel, po absolvování obecné školy šel pracovat na šachtu jako horník. Později absolvoval učitelský seminář pro učitele obecných škol. Byl spíše samoukem, jenž se rychle a nesystematicky seznamoval s polskou literaturou. Výrazný vliv na něj měla literatura Mladého Polska (Orkan, Reymont, Żeromski) a někteří autoři populární literatury (Makuszyński, Rodziewiczówna). V meziválečném období mu byl blízký program skupiny Czartak hlásající spojení s rodným krajem a ideál křesťanské lásky (Zegadłowicz a jeho venkovští prostáčky „powsinogi Beskidzkie“ – je otázkou, avšak nevíme, jestli si ji někdo před námi položil, jestli kromě „františkánství v literatuře“ 20. století zde neexistují určité vlivy neoromantismu s návratem k předromantickému ideálu civilizací nezkaženého primitiva či divocha podle vzoru J. J. Rousseaua).⁸ Z tradic polské literatury Morcinek čerpal také model patriotismu (zejména, co se týče obrany před německou expanzivností). „Patriotyzm ten wszakże czasem, w winiku rozpętaných sporów polsko-czeskich, w których pisarz zajmował stanowisko bezkrytyczne, nabierał odcienia nacjonalistycznego a nawet szowinistycznego.“ („Tento patriotismus někdy v důsledku rozpoutaných polsko-českých sporů, v nichž spisovatel zaujímal nekritické stanovisko, nabýval nacionalistického až šovinistického odstínu.“) (Kardyni-Pelikánová 1975: 4) Na Morcinkovu četbu v mládí se také skládají četné publikace populární (brakové, jarmareční, kramářské atp.) literatury, v regionu poměrně výrazně zastoupené v domácnostech a určité projevy ústního folklóru Pobeskydí, s nímž ho seznamovala matka, později přišlo samostatné studium těchto látek. Kromě motivu křesťanské lásky a vlastenectví Morcinek rozvíjel ještě třetí motiv – motiv práce. Jednak to bylo v souladu s jeho životními zkušenostmi, jednak s aktuálními tendencemi programů některých meziválečných literárních skupin v Polsku (Avantgarda, Przedmieście, Kwadryga). „Jego akces do grupy Przedmieścia w latach trzydziestych zaważył, jak można przypuszczać, na pewnych przewartościowaniach w sposobie przedstawiania głównego tematu jego twórczości – losu górników, bezrobotnych, proletariuszy.“ („Jeho členství ve skupině Předměstí ve 30. letech 20. století ovlivnil, jak lze předpokládat, určitá přehodnocení ve způsobu prezentace hlavního tématu jeho díla – osudu horníků, nezaměstnaných a proletářů.“) (Kardyni-Pelikánová 1975: 4)

Martínek sice poněkud zjednodušeně vítal poválečný průmyslový rozvoj kraje a upravoval (podobně jako Morcinek) některá svá díla pro poválečná vydání v duchu požadavků nakladatelství (Kardyni-Pelikánová 1975: 34), ale o nějakém sorealistickém období jeho tvorby těžko hovořit.

Vojtěch Martínek v mládí četl různé žánry, včetně žánrů populární literatury, ale „w ciągu systematycznych studiów [...] potrafił się od jej wpływu uwolnić“ („během systematických studií

7 Hrdinou františkánského směru v literatuře 20. století je obyčejně prostý muž, který si užívá života, je hluboce věřící a miluje přírodu. V dílech tohoto trendu se často kombinuje chvála za jednoduchý postoj ke světu s vědomým zjednodušením kompozice a stylu.

8 Podstatou Rousseauova učení bylo, že lidé se rodí dobří a kazí se teprve vinou společnosti. Volal po návratu k přírodě a k lidské přirozenosti, kterou stavěl do protikladu okovům konvencí a nesmyslných pravidel novodobé společnosti. Věnoval se také pedagogice. Morcinek v meziválečném období hlásal myšlenku: lidé jsou dobří. (Dokonce jeden soubor Morcinkových novel nese přímo název *Ludzie są dobrzy*, Warszawa, 1935.)

[...] se dokázal z jejího vlivu vymanit“ (Kardyni-Pelikánová 1975.). V ideové či dokonce politické rovině je patrný fakt, že na Martíнка během jeho studií v Praze zvláště zapůsobili literární historik Jaroslav Vlček, kritik F. X. Šalda, filozof T. G. Masaryk a František Drtina, což byl český filozof, univerzitní profesor, politik a jeden ze zakladatelů skautingu (!) v Česku. Martínek sice dobře znal hornické a hutnické prostředí Ostravska, ale nikoli z autopsie jako Morcinek. Nicméně Martínek od roku 1904 bydlel v hutnické kolonii ve Vítkovicích (Ostrava-Vítkovice) u staršího nevlastního bratra, strojívuďce, jehož prostřednictvím poznával život v hutích.

Morcinek byl odvelen do Rakousko-uherské armády, pak sloužil v polské. Martínek během první světové války v armádě nesloužil z důvodu chatrného zdraví; v roce 1915 byl jmenován obecním tajemníkem v Hrabůvce (Ostrava-Hrabůvka). Vedle školních povinností mu tak přibyla práce v obecní samosprávě, které se věnoval až do roku 1919. Zkušenosti nabyté v úřadě, kdy Vojtěch Martínek pozoroval lidi zmítané válkou, se výrazně odrazily v jeho díle. Morcinek učil na obecních školách, Martínek dlouhodobě učil na gymnáziu v Moravské Ostravě, kde vychoval celou řadu později úspěšných absolventů v literárním či jiném kulturním oboru. Mladé talentované autory z Ostravska či odjinud, ale působící na Ostravsku, pomáhal uvádět do literatury (Zdeňka Bára, A. C. Nora, M. Rusinského, Zdeňka Vavříka, Jaroslava a Viléma Závadovy aj.). Oba se také ve svých pedagogických fejetonech vyjadřovali k práci učitele. Fakt je ten, že Martínek ve svém románu *Trojí cesta Blažeje Potěšila*, zasazeném do 70. let 19. století (byl napsán v letech 1935–1936), sledujícím během tří let osudy hlavního hrdiny – učitele na různých štacích, nezobrazuje život pedagoga a jeho žáků v tak kruté dimenzi, jak to činí Morcinek například ve „Vyoraném kamení“. Každopádně témata jsou si značně podobná.

Povahou spíše skauti se oba v dospělém věku nechali zatahnout do plebiscitních komisí. Martínek pracoval v tiskové sekci československé plebiscitní komise pro Těšínsko (1919–1920); sám napsal dvě plebiscitní publikace⁹ a podílel se na dalších devíti. Co se týče politického života, Martínek stál často u významných politických rozhodnutí na Ostravsku, ovšem většinou jen jako tichý pozorovatel – chtěl si udržet svou nestrannost. Morcinek se uzavřel do svého soukromého světa ve Skočově, ale určité politické kontakty udržoval, nicméně počínal si také spíše nestranně, a to až do svého víceméně vynuceného poslancování po válce v polském parlamentu. Martínek vznik Československa chápal jako zrod jednoho státu, který se skládá ze dvou rovnoprávných národů a jazyků. Morcinek považoval připojení části Těšínského Slezska a Horního Slezska k Polsku za akt historické spravedlnosti a snažil se propagovat region v centrálních médiích II. Rzeczypospolité. Oba spisovatelé byli bezesporu pracovitými lidmi (Martínkův debut v roce 1905 ještě pod pseudonymem byl dřívější než Morcínkův) a smysl pro morální povinnost byl jednou z jejich životních zásad. Martínek byl mj. dramaturgem nově zřízeného českého divadla v Ostravě (1919–1923); Morcinek rovněž koketoval s divadlem a psal pro různé divadelní scény práce nestejně umělecké úrovně. Oba intenzivně spolupracovali s rozhlasem – Martínek měl v ostravském rozhlasu přes 300 přednášek a fejetonů i několik rozhlasových her. Morcinek zase kooperoval s katovickým rozhlasem, ale statistiku pořadů neznáme. Oba byli funkcionáři v aparátech poboček spisovatelských organizací. Martínek byl jednatelem (1915–1920) a později předsedou (1946–1948) Moravského kola spisovatelů. Známa byla i jejich zapálenost pro práci ve vlastivědných či jiných odborných badatelských společnostech. Martínek byl jednatelem

9 *Utrpení lidu na Těšínsku* (1920); *Z Těšínské minulosti* (1920). (Pešta 1998: 35.)

(1915–1920) a později předsedou (1946–1948) Moravského kola spisovatelů, od roku 1936 předsedou ostravské pobočky Literárně historické společnosti,¹⁰ od roku 1946 předsedou Společnosti Petra Bezruče v Opavě i literární sekce Sdružení slezských umělců, po roce 1949 stál v čele ostravské pobočky Svazu československých spisovatelů, podílel se na založení a činnosti Slezského studijního ústavu v Opavě a Památníku Petra Bezruče. Jak karvinský, tak brušperský rodák psali povedené pohádky pro děti. (Pešta 1998: 34.)

V různé míře se na soukromém životě spisovatelů podepsal rodinný život. Morcinka ponechme stranou, abychom neopakovali na jiném místě naší monografie to, co bylo již dostatečně popsáno. Martinek se v roce 1914 oženil s Otilií Klegovou, ale vlastní děti neměli.¹¹ Adoptovali proto chlapce Josefa (rozeného: Vrána; 24. prosince 1910). Avšak JUDr. Josef Martinek po zatčení gestapem a po odsouzení (ve známém procesu s ostravskými soudci) zahynul v roce 1943 v koncentračním táboře.¹² (Zřejmě v souvislosti s válečnou dobou se Martinek 29. ledna 1943 vrátil do katolické církve, z níž vystoupil roku 1927.) Manželé si po válce osvojili vnuka sestry Martínkovy manželky, Martínkova jmenovce Vojtěcha (v roce 1959).¹³ V citovaném biografickém hesle (z pera Pavla Pešty) se již nepíše o tom, že se Martinek stal poručíkem Alexeje Klegy, který je známější jako hudební skladatel Miroslav Klega.¹⁴

Oba spisovatelé prožili smrt politických a duchovních vůdců obou národů, kterých si vážili. Martinek po smrti prezidenta-zakladatele Československa zveřejnil projev k jeho úmrtí: *T. G. Masaryk. 14. září 1937*. S autorem *Ideálů humanitních* (Praha, 1901), v nichž byla oceněna cyrilometodějská mise a česká reformace i národní obrození (jako projevy humanity) dostaly širší, všelidský význam, Martínka nemusely spojuvat jen vzpomínky na pana profesora; brušperský rodák se zajímal o řadu stejných témat: slovanské věrozvěsty na Velké Moravě (napsal dramata o knížeti Svatoplukovi i o Metodějově smrti), Jana Husa a husitství, následně o Komenského nebo evangelického duchovního Jiřího Třanovského (zmíněné *Monology Jury Třanovského* jsou souborem Martínkových *Historických variací*, napsaných v letech 1940–1941, vydaných roku 1946 v Opavě),¹⁵ o spisovatele národního obrození (důkladná práce o Karlu Sabinovi); Martinek se

10 V Ostravě vedl Literárně historickou společnost Vojtěch Martinek (zakladatelem společnosti v Praze byl v r. 1935 dr. Albert Pražák). Úkolem ostravské pobočky bylo sepsat všechna literární díla, která by se vztahovala k (zhruba dnešnímu) Moravskoslezskému kraji, včetně tvorby polské a německé. (Král 1936: 114–115.)

11 Manželé se nikdy nerozvedli, bezpochyby se nedá říci, že by manželství Martínkových mohlo být považováno za non consumatum.

12 V. Martinek nechal po válce vytisknout *Pamětní list na počest popravených a umučených soudců a soudních zaměstnanců obvodu Krajského soudu v Ostravě* (Frýdek: Jan Richter, 1947). (Pešta 1998: 35.)

13 O vnuku sestry manželky Vojtěcha Martínka, tedy o MUDr. Vojtěchu Martínkovi (roz.: Sedláček; 24. srpna 1945), máme jen kusé informace. Po studii medicíny v Praze se již do Ostravy nevrátil a setrval v hlavním městě. (Z elektronické e-mailové korespondence Libora Martínka s MUDr. Vojtěchem Martínkem ze dne 22. 4. 2022 v 13:05 hod.; uloženo v osobním archivu L. Martínka.) Pravděpodobně vykonával lékařskou praxi na Plzeňsku jako internista a nefrolog, poslední odkaz na sociálních sítích je z ambulance v městě Kralovice (leží v severní části okresu Plzeň-sever).

14 Skladatel, pedagog a politik Miroslav Klega (1926–1993) byl synem významného vítkovického lékaře MUDr. Ludvíka Klegy (s Martínkem byli spolužáky z gymnázia), mj. spoluzakladatele Ligy proti tuberkulóze. Jméno Alexej bylo při křtu v pravoslavném kostele do matriky zapsáno omylem kmotry a skladatel později používal původně uvažované jméno Miroslav. V sedmi letech mu zemřel otec a jeho poručíkem se stal strýc, spisovatel Vojtěch Martinek. Ten se také postaral o jeho základní hudební výchovu, https://cs.wikipedia.org/wiki/Miroslav_Klega; [15. 6. 2022.]

15 Tyto monology vznikaly v obtížných válečných letech; chtěly být výrazem jejich bolestí, úzkostí, nadějí i víry. Stín dávného vyhnance ze Slezska třásl se nad těmi verši: postava z minulosti se stávala symbolem

dále soustřeďoval na májovce (Adolf Heyduk) nebo realisty (kompilativně) a národní buditele (znalecky) na severní Moravě a ve Slezsku (František Sláma, v určitém smyslu ještě Petr Bezruč), naturalisty (Émile Zola, František Sokol-Tůma), ba dokonce o ruskou literaturu (Maxim Gorkij, moderní ruská literatura). (Pešta 1998: 34.) Víme, že na carské Rusko byl Masaryk světově uznávaným odborníkem¹⁶ atp. Kdežto Morcinek se naopak snažil vyhovět politickým a pedagogickým ideálům sanačního polského režimu obecně, ve svém regionu pak konkrétně formulovaných katovickým vojvodou Michałem Grażyńským. „Do wspólnych dla obu pisarzy motywów, znajdujących punkt wyjścia w problematyce śląskiej, należy problem wychowania młodzieży w zgermanizowanych szkołach. Morcinek problematykę szkolnictwa wprowadzał do swych utworów i później, najpełniej w [...] ‚Wyoranych kamieniach‘, w których bezkompromisowo ukazał trudności pracy wychowawczej w warunkach, w jakich żyją dzieci bezrobotnych górników.“ („Jedním ze společných motivů obou spisovatelů, které jsou východiskem slezské problematiky, je problém výchovy mládeže v poněmčených školách. Morcinek problematiku vzdělávání uvedl do svých děl i později, nejplněji ve [...] ‚Wyoraném kamení‘, ve kterém nekompromisně ukázal úskalí výchovné práce v podmínkách, ve kterých žijí děti nezaměstnaných horníků.“ (Kardyni-Pelikánová 1975: 4) Martínek rovněž poukazyval na systémovou germanizaci obyvatelstva ve Slezsku. Německý jazyk pronikal do škol, úřadů, sněmů, ale i církevních struktur. Ve formálním styku převažovala němčina nad češtinou, němčina se pomalu snažila vytlačit češtinu i ze společenského života. Pokud se někde negermanizovalo, začal se zde více uplatňovat polský jazyk. Především fary na národnostním pomezí byly často obsazovány polskými faráři, kteří zde kázali a vedli bohoslužby v polském jazyce (bylo to však často dáno tzv. obcovací řečí, která převažovala mezi farníky), tím pádem region polonizovali. Téma germanizace se objevuje v druhé a třetí knize *Plameny* a *Země duní* trilogie Černá země, spolu se zobrazením událostí druhé světové války se objevuje v *Ožehlých haluzích*, třetí knize trilogie *Kamenný řád*. Kromě germanizace a místy polonizace je třeba vzít v potaz, o jak národnostně smíšený region zejména v industriální části šlo. Do průmyslového Ostravska se stěhuje mnoho lidí z různých částí Čech, Moravy, Slezska, ale také z Polska a Německa či odjinud, dochází proto k mísení obyvatel jako ve velkém tavicím kotli (nezanedbatelný byl židovský živel). „A život šuměl v kolonii, tekł jednotvárným a špinavým proudem ve vězení nemilosrdných červených cihlových stěn. Lidé z nejrozmanitějších koutů byli namačkáni k sobě: Němci, kteří se pokládali za panstvo a nosili čisté límečky, domácí lidé z Ostravska, Slezáci od Opavy i Těšínáci, Poláci z Galicie, kteří se snažili co nejdříve smýt ze sebe přistěhovalecký, dědinský ráz.“ (Martínek 1965: 47.)

Morcinek po válce prožil mystické období tvorby, Martínek umělecky vyjádřil svůj zármutek nejen nad smrtí adoptivního syna a jeho druhů v poemě *Mrtvým* (1946).¹⁷ (Pešta 1998: 34.) Oba jsou

současných dní. Především symbolem, neboť básnický Jura Třanovský má jen některé rysy historického Jiřího Třanovského (Tranoscia), evangelického kněze, autora kancionálu *Cithara sanctorum*. Tak se musí chápat symbolicky i jeho věrnost ve zděděné víře: pokušení Jury Třanovského v letech válečných se netýkalo ani tak náboženství (katolického či protestantského), ale bylo pokušením zejména mravním.

16 Viz *Rusko a Evropa, Rusko a Evropa a svět* (od 1915 řada vydání v různých jazycích).

17 Ponechme stranou, jelikož se to do diskursu příliš nehodí, že Martínkovi jedna z leteckých bomb svržených spojenci na Ostravu zničila vilu, kterou si manželé postavili v blízkosti kostela v Ostravě-Hrabůvce; Morcinkova vila ohrožena nebyla a po válce ji vláda navrátila právoplatnému majiteli. Co se zde hodí z hlediska ikonografie umělců, je fakt, že po smrti obou spisovatelů (pohřby byly velkolepě koncipovány, tj. za velké účasti místního občanstva, delegací institucí a spolků z celého kraje) bylo každému z nich vybudováno muzeum. V rodném Brušperku jde o Památník Vojtěcha Martíнка (zahrnuje ještě expozice věnované

autory textů o postavách svých románů. Morcinek jejich vznik vylíčil v příspěvku *Narodziny moich bohaterów* otištěném v naší práci již připomenutém jubilejním sborníku *Gustaw Morcinek w 70-lecie urodzin* (Morcinek 1961: 8–15), Martinek tak učinil v brožuře *Postavy mých románů* (Opava, 1947).

Z literárních motivů, které jsou oběma spisovatelům společné, ale různě zpracované, uvádí Kardyni-Pelikánová motiv venkova (ten se u Martínka rozrůstá do jednoho z hlavních témat jeho tvorby), motiv práce (ten se zase stal stěžejním tématem Morcinkova díla), motiv proletářského dítěte (osudy Kuby Sršáně z *Černé země* a osudy moha dětí u Morcinka). Znovu je třeba podtrhnout, že ačkoli Morcinek „góruje nad pisarzem czeskim plastyką opisu tych losów, to jednak Martínkovi lepiej się udało w postaci Kuby zamknąć pewien typ społeczny, udało mu się wykorzystać wiedzę socjologiczną i realistyczne umiejętności dla kreacji bohaterów i ich działań“ („vyniká nad českým spisovatelem plastickým popisem těchto osudů, přesto se Martínkovi lépe podařilo uzavřít určitý sociální typ v postavě Kuby, dokázal využít sociologické znalosti a realistické dovednosti pro tvorbu hrdinů a jejich jednání“) (Kardyni-Pelikánová 1975: 4). Jak postřehla brněnská badatelka, silnému a odvážnému Kubovi je nejbližší snad Babilon z „Vyoraného kamení“. (Kardyni-Pelikánová 1975: 4) Dokonce u obou nacházíme motiv prvního sfárání do dolu; u Martínka proběhl v případě Kuby Sršáně takto: „V kleci se tlačí v chumlu havířů. Krčí se mezi nimi jak odkopávaný psík. Ještě cítí, jak ho před klecí ohmatávali: Nemáš cigarety? Nemáš sirek? Pamatuj si, za to je kriminál. I za jednu sirku! Vrátka třesknou, klec fárá do hlubin. Z jednotlivých pater blýsknou světýlka jak zapomenuté ohničky v nočních tmách. A zas klec s klubkem živých těl jako chmurný člun padá do propasti. Úzkost chytá Kubu za hrdlo, je popleten, v krku má ohavný pocit.“ (Martinek 1965: 84.) Motiv dvou bratrů, z nichž má každý jiný charakter, jenž se různě projeví v průběhu děje příběhu, nacházíme u Morcinka (*Byli dwaj bracia*) i u Martínka (zde jde o poněkud odlišný příběh dvou nevlastních bratrů, vyrůstajících v různorodém prostředí venkova a průmyslového města, Kubíčka Obervy a Kuby Sršáně z *Černé země*, především jejího druhého dílu *Plameny*).

Jak už to bývá časté v literatuře vznikající na pohraničí dvou území, kde se navíc hranice v historickém vývoji měnily, u obou spisovatelů se prosazovaly v umělecké a publicistické rovině myšlenky formulované z národnostních pozic při vědomí nového uspořádání Evropy po první světové válce, kdy vznikly samostatné republiky Československo a Polsko. Zároveň si byli tito literáti vědomi ohrožení svých nově vzniklých států založených na národním principu zvenčí, ale i zevnitř (tzv. pátá kolona). V jejich dílech vystupuje v estetické rovině celá řada hrdinů, přičemž Morcinek vytváří v hornických románech a novelách jako literární postavy neurasteniky nebo nadlidi; Martinek na rovině postav sleduje přerod zaostalého venkova na severovýchodní Moravě do podmínek průmyslového věku, a tím je ovlivněné chování a jednání hrdinů, jejich psychologická charakteristika apod. Morcinek pěstuje ve své publicistice a beletrii sociální solidarismus v duchu sanačních ideálů, zatímco Martinek zná názory T. G. Masaryka na postavení dělníků (Masaryk se zabýval i sociálními otázkami, podporoval osmihodinovou pracovní dobu a všeobecné volební právo), které jsou mu navíc blízké. Oba literáti pocházeli z chudých poměrů,¹⁸ ale nebyli úplnými autodidakty (Martinek svého polského kolegu vzděláním rozhodně

další významným rodákům města). V Ostravě je po spisovateli pojmenována ulice, základní škola, byl mu postaven pomník, na průčelí vily dr. Martínka na Klegově ulici č. o. 17 je umístěna jeho busta atd.

¹⁸ Otcem Vojtěcha byl brusperský kožešník Ludvík Martinek, jenž si po smrti své první ženy Marie vzal za manželku Anežku Dlouhou, která pocházela z tkalcovské rodiny, a 11. dubna 1887 se jim v Brusperku na-

od počátků převyšoval) a ve své tvorbě často zužitkovávali zážitky z nelehkého dětství a mládí. Morcinek se vychoval v duchu lidového katolicismu, Martínek byl rovněž křesťanem (z lašského maloměsta), ale nábožensky se aktivně neprojevujícím; nicméně je patrné, že mnohé své práce nevěnoval jenom čtenářům vycpaným v katolické víře, ale zajímal se také v tvůrčí rovině o českou reformaci a její ideály. Argumentů pro shody a neshody mezi oběma tvůrci by bylo možné najít ještě víc, ale to by si již zasloužilo samostatnou srovnávací stať.

Máme-li na závěr kapitoly odpovědět na výše položenou otázku Witolda Nawrockého, proč rodáci z blízkých regionů podávají v mnoha směrech odlišný obraz o stejném světě¹⁹ a podobné době, mohla za to jiná umělecká a politická či ideová východiska, byť literární témata a žánry se mohly protínat (hornicko-hutnická problematika a její zobrazení apod.). Martínek psal v žánru moderního sociálního románu toho typu, jaký se prosazoval v české literatuře meziválečného období, Morcinek zase směřoval k populární literatuře budovatelského typu; pokud se pokusil o psychologický román v „Inženýru Szerudovi“, vznikl mu z toho sentimentální prozaický příběh zapadající do širokého proudu populární literatury.

Abychom tedy opravili katovického literárního vědce, věc je mnohem složitější, než jak ji viděl on. Nelze proto vést nějaké striktní hranice, v čem se Morcinek a Martínek navzájem lišili a co bylo příčinou jejich poněkud jiného literárně-uměleckého výkladu a zobrazení světa v regionu severovýchodní Moravy a Těšínského Slezska; ani nemůžeme Martínka, jak je snad již celkem patrné z naší velmi prosté komparace, spojovat pouze s českým Slezskem, jak to činí Nawrocki, když tvrdí, že ve svých obou trilogiích byl autorem „obrazu Śląska czeskiego od lat dwudziestych po lata czterdzieste“ („obrazu českého Slezska od dvacátých do čtyřicátých let“) (Nawrocki 1972: 55), přičemž jde výrazně především o region severovýchodní Moravy (takže českého Slezska, jak ho snad chápe kritik, jen v menší míře). Nawrocki oceňuje pouze první Martínkovu románovou trilogii *Černá země*, která je podle něj „interesującym obrazem epickim życia czeskiego mieszczaństwa i wsi“ („zajímavým epickým obrazem života českého měšťanstva a venkova“) (Nawrocki 1972: 55). Mýlil se navíc, jak vidíme, v časoprostoru první trilogie. K druhé trilogii *Kamenný řád* se již nevyjádřil, patrně proto, že s jejím celkovým pojetím nemusel souhlasit – odtud snad ona výtka vytváření dvou různých (fikčních) světů, a to přes „hluboké“ podobnosti ve vývoji a výsledcích spisovatelské práce obou krajanů, nikoli však „rodáků“ z hlediska konkrétního regionu, spíše sousedů.

Mohli bychom ve shodách či protikladech v životě a díle obou autorů pokračovat, ale byl by to námět na samostatnou studii.

GUSTAW MORCINEK AND VOJTĚCH MARTÍNEK

Summary The author of the expert article notes that in the case of writers writing in two structurally different languages, i.e. Polish (Gustaw Morcinek) and Czech (Vojtěch Martínek), despite the regional proximity, which had an influence on

rodil syn – Vojtěch. Malý Vojtěch byl svědkem chudoby v rodině, neboť se narodil do doby, kdy v Brušperku ustávala činnost soukenických stavů a také upadal zájem o kožešnictví. (Pešta 1998: 34.)

19 O Horní Slezsko se Martínek pochopitelně tolik nezajímal, ale udržoval kontakty s katovickými literáty, což je doloženo.

the choice of literary themes, materials (plots) or motifs, they differ quite significantly. We also correct the assumptions of the author of the Polish monograph on Gustav Morcinek from 1972, i.e. the Katowice literary critic and historian Witold Nawrocki, who mentioned Vojtěch Martinek several times in this literary discourse. Next, we elaborate and comment on the opinions of the Brno polonist Krystyna Kardyni-Pelikánová in terms of the typological similarities between Morcinek's and Martinek's works. In any case, the comparison of both of these different literary personalities from the point of view of biography and literary work brings new perspectives to the current research on the topic of Vojtěch Martinek (realized by Jiří Svoboda or Pavel Pešta, from a comparative perspective by Krystyna Kardyni-Pelikánová) and also with regard to Gustav Morcinek (Witold Nawrocki, Krystyna Heska-Kwaśniewicz, Katarzyna Bereta-Kuroczka).

LITERATURA

- / Friedl J., 2014, *Češi a Poláci na Těšínsku 1945–1949*. Teze disertační práce k získání vědecké hodnosti „doktor věd“ ve skupině historické vědy. Historický ústav Akademie věd České republiky, Praha
- / Gawrecká M., 2004, *Československé Slezsko mezi světovými válkami 1918–1938*, Opava.
- / Gašior G., 2020, *Slezská matice osvěty lidové a národnostní otázka na Těšínsku 1920–1938*, Bibliotheca Tessinensis, sv. 9, Czeski Cieszyn – Cieszyn.
- / Gawrecki D. et al., 2003, *Dějiny Českého Slezska 1740–2000*, sv. I., II., Opava.
- / Jiřík K. – Knob S., 2015, *Život a dílo Petra Cingra: 1850–1920*, Ostrava.
- / Kardyni-Pelikánová K., 1975, Gustav Morcinek a Vojtěch Martinek (Zarys problematyki porównawczej), „*Głos Ludu*“, č. 121, s. 4; č. 124, s. 6.
- / Mácha K., 1992, *Jean-Jacques Rousseau*, Brno.
- / Martinek V., 1965, *Plameny*, Ostrava.
- / Morcinek G., 1930, Alojzy Bonczek: Pamiętnik, *Zaranie Śląskie*, seš. 3, s. 155.
- / Morcinek G., 1935, *Ludzie są dobrzy*, Warszawa.
- / Morcinek G., 1961, Narodziny moich bohaterów, *Gustaw Morcinek. W 70-lecie urodzin*, Tadeusz Kijonka (ed.), Katowice, s. 8–15.
- / Nawrocki W., 1972, *O pisarstwie Gustawa Morcinka*, Katowice.
- / Pešta P., 1998, Martinek Vojtěch, *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. 2. díl. M–Ž*. Praha, s. 34–37.

Elektronické zdroje

- / *Frýdek-Místek*, <https://cs.wikipedia.org/wiki/Fr%C3%BDdek-M%C3%ADstek> [cit.: 24. 4. 2022]
- / *Klega Miroslav*, https://cs.wikipedia.org/wiki/Miroslav_Klega [cit.: 15. 6. 2022]
- / *Ostravsko-karvinská uhelná pánev*, https://cs.wikipedia.org/wiki/Ostravsko-karvinsk%C3%A1_uheln%C3%A1_p%C3%A1nev [cit.: 20. 4. 2022]